

## ПРОБЛЕМА ПІВНІЧНОГО КІПРУ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

*С. В. Костюк, І. В. Петрова*

*Анотація.* У даному дослідженні проаналізована інформація про розвиток подій на окупованій Туреччиною територією півночі Кіпру. Методологічною основою роботи є системний підхід, принцип історизму, наукової об'єктивності, критичного мислення та підходу до наукової літератури. Дослідження даної тематики полягає у вивченні поставленої проблеми, щоб дати оцінку проблемності території Кіпру та втручання Туреччини у справи цього регіону.

*Ключові слова:* ТРПК, Туреччина, греки-кіпріоти, турки-кіпріоти, Ерсин Татар.

На сьогодні проблема Кіпру постає перед європейською спільнотою як одна з найважливіших. Кіпрський конфлікт є замороженою проблемою двох головних країн-суперників, а саме Греції та Туреччини. Вплив цих держав на історію Кіпру надто значний. В історичній ретроспективі створення псевдодержави ТРПК (Турецька Республіка Північного Кіпру) є важливим ключем до сприйняття конфлікту між греками-кіпріотами і турками-кіпріотами. З часом до цього конфлікту долучилися й такі великі світові гравці як Великобританія, США, а також світові організації як ЄС та ООН. Все це сприяло намаганням спільними зусиллями вирішити цю проблему і поставити на ній крапку. Але через відсутність взаєморозуміння між греками-кіпріотами і турками-кіпріотами цей конфлікт і на сьогоднішній день є невирішеним. Тож дана проблематика досить актуальна на теперішній час.

Щоб зрозуміти причини та головні події цього конфлікту, потрібно зануритися в минуле і виявити головні аспекти поставленої проблеми. Слід розпочати з того, що на 1950-ті рр. на Кіпрі серед двох спільнот (грецької та турецької) існували різні ідеї втілення державності як такої. Наприклад в турків існувала ідея таксіма – включення острова до складу Турецької Республіки, а у греків еносіса – приєднання Кіпру до Греції [7]. Варто розуміти, що такі ідеології рано чи пізно призвели до якогось би негативного явища. Тим паче, що в усвідомленні кожного грека-кіпріота і турка-кіпріота загальне майбутнє виглядало по-різному. З цього моменту і до тепер майже нічого не змінилося. Тож саме починаючи з 1950-х рр. у двох спільнот з'являються ідеологічні тенденції, які в своєму зародженні несуть певні ознаки відокремленості однієї спільноти від іншої.

Протиріччя між двома спільнотами наростали й надалі. Етнічний чинник зіграв вирішальну роль у долі острова. Адже переважна кількість населення Кіпру була греками. В той час як турецька кількість населення становила занадто меншу кількість осіб. Можна навіть сказати, що ідеології таксіма і еносіса призвели спільноти греків-кіпріотів і турків-кіпріотів до ворожих дій проти один одного. Все це призвело до масових заворушень між спільнотами, в наслідок чого у 1974 р. було скинуто уряд Макаріоса і в той же самий рік Туреччина ввела війська на острів [6]. Анексувала Туреччина частину півночі Кіпру під приводом захисту спільноти турків-кіпріотів. Адже агресивні дії греків-кіпріотів та переворот на самому острові давав можливість Туреччині без будь-яких вагань перейти в наступ. Отже ідеологія еносісу в цьому випадку зазнала повного краху. Через непередумані дії з боку греків-кіпріотів, Туреччина ввела війська на Кіпр тим самим поховавши саму ідеологію еносіса в могилу на довгі роки.

Цей вчинок завдав сильного удару по Греції, яка проявила себе з слабкого боку. Греція не змогла захистити греків-кіпріотів та завадити військовій анексії з боку Туреччини. Турки ж навпаки змогли закріпитися на острові і утримувати свої позиції. Звісно міжнародна спільнота у вигляді ЄС жорстко засудили ці дії турків, але це все призвело лише до того, що у 1975 р. турки-кіпріоти на північній частині острова проголосили про створення Турецької федеративної республіки Кіпр, а в 1983 р. про незалежність Турецької Республіки Північного Кіпру (ТРПК) [6], яка існує й по сьогодні. Завдяки Туреччині в неї є шанс на існування, але без допомоги та інвестицій з інших країн, ТРПК існувати взагалі не зможе.

Створення маріонеткової держави дає в свою чергу Туреччині деякі переваги. З допомогою псевдодержави як ТРПК, турки будуть добиватися створення відповідних умов для визнання міжнародною спільнотою свого дітища. Варто відзначити, що на даний момент вони вже усіма силами стараються втілити цю ідею в реальність. Так ТРПК на сьогодні входить в до організації Ісламська Конференція, де займає статус спостерігача [1]. Визнання ТРПК хоч однією ісламською країною може надати певні бонуси як для самої республіки, так і для Туреччини. Задля втілення Кіпрського проєкту, турки мають залучити більшість країн світу в тому числі і своїх союзників. Якщо ТРПК опиниться в ізоляції від свого мусульманського партнера шанси, що вона довго протримається дорівнюють нулю. Адже без інвестицій ця маріонеткова держава буде на межі загибелі.

Що характерно для Туреччини, так це її імперіалістичне османське минуле. Не дивно, що вона й досі проводить практику імперіалізму, тож анексія частини Кіпру є однією з ключових моментів цієї практики. Слід зауважити, що приєднання ТРПК до Ісламської Конференції це така собі спроба турецької влади легалізувати та впровадити в світовий баланс свою країну протекторат, де протектором виступають турки, а турки-кіпріоти підданими. Туреччина й її нинішнє керівництво буде й надалі намагатися реалізувати свій проєкт під назвою ТРПК, щоб остаточно відірвати собі ласий шмат острова від його цілого.

Така ворожість до греків-кіпріотів загалом сформована етнічним фактором між турками та греками, який був обумовлений протягом кількох століть військово-політичними діями двох держав (Греції та Туреччини). Підсумовуючи вторгнення турецьких військових на Кіпр, можна однозначно зазначити, що саме ця подія стала поштовхом для замороження конфлікту. Турецьке вторгнення поклало кінець ідеям таксіма і еносіса, вони перестали існувати через жорсткі дії з боку турецької влади, а Британія, яка також гарантувала безпеку острову, просто відійшла від справи і лише засудила дії турецького істеблішменту.

Внаслідок загострення проблемних протиріч між греками-кіпріотами і турками-кіпріотами, а також втручанням Турецької республіки в зовнішні справи Кіпру, постановою ООН від 20 липня 1974 р. була прийнята резолюція 353 за якою:

1. ООН закликала всі держави поважати суверенітет, незалежність та територіальну цілісність Кіпру;
2. Усі сторони бойових дій для початку повинні були припинити будь-які обстріли та утриматися від будь-яких дій, які можуть ще більше погіршити ситуацію;
3. Припинення роботи іноземних військових в Республіці Кіпр, що порушили умови положень пункту 1 вище;
4. негайне виведення іноземних військ з Республіки Кіпр та інші пункти [8].

Але Туреччина виконала частково деякі пункти із цієї резолюції. Тим самим вона показала міжнародному товариству, що з нею варто рахуватися і вона є один із головних світових гравців на сьогоднішній момент. Турки анексували територію Кіпра, тим самим розділивши острів на дві частини (грецьку – Республіку Кіпр і турецьку частину – ТРПК), що в свою чергу закінчила ТРПК. Отож з моменту окупації турками північної сторони острова, греки-кіпріоти почали відстоювати свої права на незалежність від турків, а турки-кіпріоти на незалежність від греків, таким чином перші намагалися зберегти цілісність острова, а другі встановити цю цілісність шляхом федерації з двох рівноправних держав (грецької частини з їх урядом і турецької) [2].

Турецьку окупацію півночі Кіпру на сьогодні можна порівняти з російською окупацією українського Криму, Луганська та Донецька. Певні схожі тенденції в цих двох випадках все таки трапляються. Як і турки, росіяни окупували українські території під приводом захисту своїх громадян та псевдореферендуму. Так само як у випадку з Кіпром сьогодні РФ відмовляється визнавати свою причетність до анексії Криму та Донецька з Луганськом на території яких знаходиться російський військовий контингент. В свою чергу це саме роблять і турки на чолі з Ердоганом та його правлячою партією ПСР. Спільним у цих двох постімперіалістичних країнах є хибне бачення відтворення своїх імперських

апетитів і створення країн-васалів, які будуть їм підкорятися. Це перш за все обумовлено авторитарними режимами в Туреччині і Росії.

Які б наміри не існували в турецького чи російського керівництва, можна стверджувати конкретно, що свої цілі вони досягли. Створення маріонеткових держав (ТРПК, ДНР, ЛНР) значною мірою полегшує їм спосіб впливання на ті регіони, де були створені ці псевдодержави. Так вони будуть продовжувати свою співпрацю зі своїми творіннями розвиваючи їх будь-якими методами (від загального визнання до створення належних військово-політичних умов). Методи та способи втілення власних імперських ідей турків та росіян вкотре показують, що міжнародні світові організації як ООН, НАТО та ЄС не можуть виконати обов'язків, які були покладені на ці організації. Адже як і у випадку з Лігою націй, вони виявляють неспроможність протистояти новим викликам та складним задачам. Перш за все це через відсутність колективної взаємодії між союзниками по блоку. Також разом з цим турки та росіяни показали, що вони досі залишаються впливовими світовими гравцями і мають намір продовжити впроваджувати свою імперські плани в подальшому ході розвитку історії.

Кіпрська проблема стала гострою темою для ЄС. Греки вимагали вирішення цієї проблеми негайно, а для цього потрібно було співпрацювати з країнами ЄС і вимагати їх втручання, щоб запобігти подальшій анексії острова турками. В ході цього було прийнято рішення для врегулювання даного конфлікту відповідно з планом генерального секретаря ООН, К. Аннаном. Тож у 2004 р. лідери грецької та турецької спільноти Кіпра підписали план генсека Аннана по врегулюванню проблеми на основі створення федеративної двообщинної, двозональної держави [6]. Це була геніальна ідея спробувати примирити двох ворогуючих сусідів і добитися шляхом переговорів позитивних результатів від обох спільнот кіпріотів. Пан Аннан хотів таким чином нарешті покласти край Кіпрській проблемі і знову об'єднати острів як єдине ціле. Слідуючи цьому планові греки-кіпріоти разом з турками-кіпріотами мали домовитися та проголосувати шляхом референдуму про створення федеративної держави.

Не можна сказати, що цей план був ідеальним. Адже він декілька разів перероблювався і мав мало надій на життя. В першу чергу через те, що план не міг відобразити і задовільнити бажання усіх сторін конфлікту. Хоча варто зазначити, що саме план К. Аннана був найбільш наближений до реального врегулювання конфлікту між двома спільнотами кіпріотів дипломатичним шляхом. За результатами референдуму за планом Аннана, який пройшов в квітні 2004 р, 64,9 % турків-кіпріотів проголосували «за» (так як для турків-кіпріотів визнання їх державності хоч у вигляді федерації уже було великим плюсом), в той час як понад 78 % греків-кіпріотів – проголосували «проти» плану генсека ООН [6]. Негативне сприйняття греками-кіпріотами цього плану характеризується тим, що для греків-кіпріотів реалізація плану генсека є визнанням окупаційного режиму уряду ТРПК, кіпріоти не могли забути ті жахіття, які відбувалися під час турецького вторгнення на острів, а також на їхнє рішення впливала пропаганда правлячого уряду.

Провал плану Аннана завдав чергового жорсткого удару по налагодженню відносин між двома спільнотами. Якщо греки-кіпріоти виступили проти цього плану і це перш за все було обумовлено окупацією і захопленням їх рідної території, то для турків-кіпріотів це був шанс увійти до новоствореної федерації як рівний член цієї федерації. Не дивно, що більшість кіпріотів цієї спільноти проголосували “за” цей план, а не проти. Турки-кіпріоти намагалися всіляко здійснити цей план, який міг відкрити в подальшому для них дуже багато плюсів (починаючи з визнання їх як лідерів острова, закінчуючи підписанням різних угод з іноземними державами). Якби план Аннана був втілений у життя, то це була би успішна політична акція генсека і загалом феномен в розвитку Кіпрської історії. Але плану генсека не судилось втілитися у реальність, він так і залишився звичайним документом.

Слід зауважити, що на теперішній момент присутні деякі позитивні тенденції на рахунок грецької дипломатії. Греки досі не мають палкого наміру пристосуватися мирно жити з турками-кіпріотами. Але все ж таки для своїх громадян, вони намагаються робити

корисні рішення. Так завдяки грецьким дипломатам європейський суд з прав людини у своєму вирокі від 1998 р. виправдав Тітіну Лойзід, біженку з Кірінеї у справі про відшкодування її власного майна у місті і зобов'язав турецьку сторону виплатити компенсацію жінці [3].

Цей випадок надає уявлення про співчуття до грецької сторони з боку європейських держав. Але слід усвідомлювати й те, що греки-кіпріоти не мають бажання ставитись до турків-кіпріотів як до братів чи сестер. Таке ставлення є одним з проявів небажання урядів двох спільнот вести взаємні переговори щодо вирішення Кіпрського питання. Потрібно наголосити й на тому, що через замороження цього конфлікту, шляхів вирішення його є небагато. Або збройне втручання однієї із сторін (скоріш за все грецької), або створення умов для початку федерації із двох спільнот (греків-кіпріотів і турків-кіпріотів).

Щодо нинішнього керівництва ТРПК, варто сказати, що у 2020 р. на президентських виборах переміг ставленик Туреччини, Ерсин Татар з результатом 51,74 %, над своїм супротивником Мустафою Акинджи, який отримав 48,26 %, протурецького політика привітав також і президент Туреччини Ердоган [4]. ТРПК скоріше за все буде притримуватися курсу на Туреччину і створення на Кіпрі однієї федерації з двома спільнотами. Туркам розкол Кіпру також дає плюси, вони будуть добиватися визнання свого творіння країнами ЄС або мусульманським світом. Та у першу чергу нестабільність і замороження цього конфлікту лише дасть поштовх для подальших проблем грецької сторони.

Президенти обох спільнот поки намагаються вирішити цю проблему, кожен зі своєї точки зору. Це і є одним з головних факторів замороження процесу створення федерації, тому що для вирішення Кіпрського питання потрібно по максимуму намагатися об'єднати свої власні зусилля. Це стосується як греків-кіпріотів, так і турків-кіпріотів. Але це малоймовірно. Розглядаючи постать пана Ерсина Татара, потрібно акцентувати увагу на тому, що сам він є бізнесменом і з 1996 р., він перебуваючи в Стамбулі проникся ідеями турецької політики[5], тож саме з цього моменту ідея створення федерації на острові у Ерсина стає центральною.

Підсумовуючи політику турецької влади щодо острова Кіпр, варто виділити політику егоїзму, яка стоїть в турецького уряду на першому плані. Уряд Реджепа Тайїпа Ердогана завжди діє виходячи з власних інтересів. Так було в Сирії, Карабасі і в Кіпрі. Зацікавленість турецьким істеблішментом в цьому острові перш за все полягає в вуглеводних, газових та нафтових ресурсах. Так влітку 2020 р. Анкара відправила до Кіпру слідчий суд Oguc Reis в регіоні, який Греція вважає своєю територією[9]. З чого слід розуміти, що втілення імперських задумів і добування корисних ресурсів є взаємопов'язаною справою. Уряд ПСР (Партія справедливості та розвитку) буде й надалі будь-якими методами проводити свою політику егоїзму.

Отже розглядаючи Кіпрську проблему, можна сказати, що вона досі перебуває в стані замороження. На жаль керівництву двох спільнот не вдалося розв'язати поставлену перед ними задачу. Кіпр, як і інші цілі європейського союзу й надалі має бути в пріоритеті країн Європи. Використовуючи свій авторитет ЄС також може накласти санкції на Туреччину, щоб та в свою чергу зменшила свій вплив на острові і забрала військовий контингент, який надалі перебуває там. З іншого боку конфлікт можна вирішити силовим шляхом, але він приведе до значних людських втрат з обох сторін, і до розпалювання ворожнечі між греками і турками враховуючи той факт, що відносини у цих двох народів не надто теплі. Можливо в майбутньому з'явиться ще один Ананн, якому вдасться врегулювати Кіпрське питання.

*Аннотация.* В данном исследовании представлена информация о развитии событий на оккупированной Турцией территории севера Кипра. Методологической основой работы является системный подход, принцип историзма, научной объективности, критического мышления и подхода к научной литературе. Исследование данной тематики заключается в изучении поставленной проблемы, чтобы дать оценку проблемности территории Кипра и вмешательства Турции в дела этого региона.

*Ключевые слова:* ТРСК, Турция, греки-киприоты, турки-киприоты, Эрсин Татар.

*Abstract.* This study provides information on the development of events in the Turkish-occupied territory of northern Cyprus. The methodological basis of the work is a systematic approach, the principle of historicism, scientific objectivity, critical thinking and approach to scientific literature. The study of this topic consists in studying the problem posed in order to assess the problematic nature of the territory of Cyprus and Turkey's interference in the affairs of this region.

*Key words:* TRNC, Turkey, Greek Cypriots, Turkish Cypriots, Ersin Tatar.

### СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. «Cyprus and the Organization of Islamic Conferences». Πρεσβεία της Δημοκρατίας της Κύπρου στο Κατάρ. 22 Φεβρουαρίου 2007. Ανακτήθηκε στις 15 Σεπτεμβρίου 2011.
2. How Did the Situation Change after July 1974 ? Republic of Turkey, Ministry of Foreign Affairs.
3. Ποταμίτης, Πάρης (5 Δεκεμβρίου 2003). «Η Τουρκία πλήρωσε τη Λοϊζίδου». BBC Greek..
4. "Κατεχόμενα: Νίκησε ο «εκλεκτός» του Ерντογάν, Ерσін Татάρ – Αποσύρεται από την πολιτική ο μετριοπαθής Ακιντζί", ΠΡΩΤΟ ΘΕΜΑ 18.10.2020.
5. «Ersin Tatar is the new leader of TRNC main opposition, the National Unity Party – T-VINE». Ανακτήθηκε στις 26 Μαΐου 2019.;
6. Михеева Н. М. Проблема Кипра в отношениях Турции и Евросоюза: история и современное состояние. *Universum: общественные науки*, 2015. №4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problema-kipra-v-otnosheniyah-turtsii-i-evrosoyuza-istoriya-i-sovremennoe-sostoyanie>
7. Станіслав К. Еволюція подвійного іредентизму в контексті державотворчих процесів на Кіпрі. *Ідеологія і політика*, № 1 (12) 2019. – С.92-102.
8. Resolution 353 (1974) / [adopted by the Security Council at its 1781st meeting], of 20 July 1974. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/93470>;
9. Алиев А. Северный Кипр: турецкая надежда разделенного острова. 2021. URL: <https://www.trtrussian.com/mnenie/severnoy-kipr-tureckaya-nadezhda-razdelenno-go-ostrova-5682903>

УДК 39(477.85/.87)'06

## ЗБЕРЕЖЕННЯ ТРАДИЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ГУЦУЛІВ В СУЧАСНОСТІ

*М. К. Коцюруба, І. В. Пятницькова*

*Анотація.* Публікація присвячена вивченню ступеня збереження традиційної культури гуцул на сучасному етапі розвитку. Проаналізовано основні традиції їх родинної та календарної обрядовості. Визначено, що на сучасному етапі для гуцул характерно збереження окремих елементів традиційних вірувань, звичаїв та обрядів. В останні роки спостерігається інтерес населення до відродження традиційної культури. Проте, більшість обрядів існують в адаптованому до сучасних умов варіанті, що визначає потребу в подальшому дослідженні та збереженні унікальної традиційної культури гуцулів.

*Ключові слова:* гуцули, культура, обрядовість, традиції.

В сучасних умовах глобалізації культурні, мовні та етнографічні особливості окремих груп населення поступово втрачаються. Їм на зміну приходить масова загальна культура, нові традиції. Все це спричиняє занепад традиційних народних практик, ритуалів та звичаїв. А в результаті, стає причиною масштабних змін в культурі цілої нації. Однією з найбільш відомих етнографічних груп українського народу є гуцули. Їх культура колоритна та багата. Проте, з плином часу традиції гуцул поступово втрачають своє значення, видозмінюються, окремі обряди і взагалі зникають.

Особливості розвитку традиційної культури, звичаї, обряди традиції гуцулів досліджували етнографи В. Шухевич, В. Гнатюк, М. Зубрицький, Х. Вовк. Багато зусиль для вивчення гуцулів доклав І. Франко. На сучасному етапі проблему досліджують Л. Ковпак, О. Соломченко, І. Бойко, В. Борисенко[1; 6]. Науковці досліджують етногенез гуцулів, особливості їх побуту, традиції, звичаї. Водночас, проблема збереження гуцульської традиційної культури розглядається побіжно в контексті привернення уваги до необхідності її збереження.